

De Hogere Textiel School (Rijksmonument) tijdens de Tweede Wereldoorlog

De sinds 1909 als zelfstandig bestaande "Textielschool" werd vanaf 1918 "Hogere Textielschool" genoemd. Niet zonder problemen overigens, want zowel Enschede als Tilburg claimden in de jaren daaraan voorafgaand het beste, lees: meest geavanceerde onderwijs op dit gebied te geven. Uiteindelijk besloot het Rijk na veel geharrewar Enschede het voordeel van de twijfel te geven; de school mocht zich dus voortaan vanaf 1918 officieel "Hogere Textielschool" noemen, Tilburg behield zijn Middelbare Textielopleiding. Voor de Enschedese Hogere Textielschool werd tussen 1920 en 1922 een markant en uiterst functioneel pand neergezet, naast hoger onderwijs werden allerlei specialistische cursussen gegeven, alsmede wetenschappelijk onderzoek middels het tot de school, behorende "Researchinstituut" werd verricht.

De school verleende vanaf 1938 eveneens onderdak aan de "Lagere Textielschool". Een speciaal soort onderwijs in Enschede was het Vervolgonderwijs, een Enschedees experiment om het lager onderwijs beter te laten aansluiten bij het voortgezet onderwijs. Dit geschiedde door uitbreiding van het aantal leerjaren van het lager onderwijs met een 7e en zelfs een 8e leerjaar. Op het gebied van het onderwijs vervulde de Enschedese situatie overigens lange tijd landelijk een voorbeeldfunctie.

Dit experiment met deze combinatie van lager en voortgezet vervulde de Enschedese situatie lange tijd landelijk een voorbeeldfunctie., respectievelijk in de vorm van het VGLO-onderwijs en Kleuteronderwijs. Zowel het voortgezet als het voortgezet gewoon lager onderwijs fungeerden onder het lager onderwijs.

Naast het onderwijs werden op cultureel gebied ook de nodige initiatieven ontplooid. Door onder meer persoonlijke giften van de firma Blijdenstein in de vorm van een groot kapitaal en twee monumentale panden, verkreeg de Enschedese burgerij in 1921 een uitstekend geoutilleerde bibliotheek- en leesinrichting aan de Langestraat. Bij de schenking was onder meer door gever bepaald, dat een deel van het kapitaal aangewend zou moeten worden voor de verbouw van het tweede pand tot een Volksuniversiteit. Nadat een en ander was gerealiseerd, werden beide panden begin 1921 voor het publiek opengesteld. Helaas ging het zeer fraaie bibliotheekgebouw, evenals het grootste deel van haar inventaris hij het bombardement van 22 februari 1944 verloren.

Op 4 mei 1940 in de aanloop van de Tweede Wereldoorlog werd de Hogere Textiel School (HTS) gesloten. Bij de heropening op 16 mei ontbraken meerdere leerlingen op het appel, omdat ze als dienstplichtig onder de wapenen waren geroepen.

Bij het uitbreken van de oorlog braken er voor de H.T.S. moeilijke tijden aan.

De weverij in 1946

De handweverij in 1927

Aanvankelijk ging alles goed, met uitzondering van kleinigheden als gevolg van het optreden van de heer Leittretter. Deze heer liep met een revolver in zijn zak (al of niet geladen?) door de school en maakte op alles aanmerkingen. Door zijn toedoen werd er een leerling van de school verwijderd. Na vele onderhandelingen werd deze leerling na een week toch weer op de school toegelaten. De toon was gezet maar intussen was er een bepaling verschenen dat leerlingen van middelbare scholen die aan bepaalde onderwijsinstellingen verder wilden studeren eerst in de "arbeidsdienst" moesten.

Zowel de H.T.S. en de M.T.S. vielen niet onder deze regeling. De directeur en de commissie van toezicht besloten daarop om zoveel mogelijk studenten aan te nemen om ze daardoor vrij te stellen van de arbeidsdienst. Plotseling gingen er echter geruchten dat door de directeur een lijst met namen van leerlingen om deze voor werken in Duitsland te selecteren. Een groot deel van de leerlingen verdween vervolgens van de school en de directie besloot om de kerstvakantie op 18 december te laten ingaan om geen verdere onrust te creëren.

Op 19 januari 1943 wordt Prinses Margriet geboren. Enkele dagen later staat op een muur in de school geschreven "Vive la princesse" Er wordt bedreigd met de Grune Polizei en de S.D. als de dader zich niet snel bij de directeur meldt. Het gevolg is dat na een speech van de directeur door de leerlingen besloten wordt de school te verlaten. Het is vrijdagmiddag en de jongens hadden er op gerekend met de sneltrein van vijf uur naar huis te gaan.

Aan het eind van de middag verlaten de leerlingen de school en ontstaat er een opstootje en willen de leerlingen de directeur te lijf. De voorzitter en de directeur verschillen van mening en de chaos is dan compleet. In de avond en nachturen en op de zaterdag werd er een modus gevonden en de leerlingen gaan op maandag gewoon weer naar school. Afgesproken werd dat er geen rancune maatregeling zouden worden genomen tegen leerlingen. Maar ouders en leerlingen waren niet gerustgesteld over wat met de directeur was overeengekomen. Op maandagochtend in de pauze sprak de directeur de hele school toe en sprak over het "voormalig vorstenhuis". Die speech bracht de directeur in

Foto links: De handweverij met links op de foto in kostuum de assistent (1945)

Foto rechts: De mechanische weverij omstreeks 1926

conflict met de leraar ir. J.W.H. Penning. In de middag bood Penning alsnog zijn excuus aan maar dat werd niet door de directeur geaccepteerd en Penning moest verdwijnen. Hij werd in juni 1944 gearresteerd en in augustus van dat zelfde jaar gefusilleerd.

De kerstvakantie die op 18 december was begonnen en eindigde op 19 januari 1943. Op 9 februari 1943 verdween 90% van de leerlingen van school op geruchten dat studerende zouden worden opgepakt. Op 1 maart 1943 werd de school toch weer heropend maar toch bleek nog 34% van de leerlingen afwezig te zijn.

Het verdwijnen van ir. H.W.J. Penning als leraar had voor de school de nodige gevolgen. Bij het begin van het schooljaar 1943 was er geen vervanger voor hem te vinden. Het onderwijs voor een aantal specifieke vakken kwam hierdoor in het gedrang. In het schooljaar 1943 – 1944 waren er verschillende incidenten met leerlingen met onder andere Coen de Jongh die door de Duitsers werd gearresteerd en nooit meer is teruggekomen. Ook zijn er enkele leerlingen gearresteerd en in Nederland en Duitsland tewerkgesteld. De nieuwe voorzitter van de Hogere Textiel school vereniging de heer Rijkmans moest na zijn eerste speech van de directeur aftreden en de school verlaten. In oktober 1943 werd de vereniging ontbonden en de bezittingen van de vereniging in beslag genomen waaronder persoonlijke eigendommen van leden.

Belangrijke ontwikkelingen volgen op "Dolle Dinsdag".

Dolle Dinsdag is een term uit de Tweede Wereldoorlog, als aanduiding voor dinsdag 5 september 1944. Op die dag speelden zich in heel Nederland emotionele taferelen af naar aanleiding van geruchten dat het land nu elk moment bevrijd kon worden van de Duitse bezetting. De geallieerden hadden namelijk in de voorgaande dagen in hoog tempo terrein gewonnen. (bron: Wikipedia)

De directeur komt op de school en zegt tegen de conciërge; "Ik ga weg! Hopelijk zien we elkaar nog spoedig weer. Ik kan het niet helpen. Ik kan er niets tegen doen. De school is door de Duitsers in beslag genomen"

Telkens had deze inbeslagname al bedreigd, maar iedere keer was het onder andere door adviezen van artsen uitgesteld. Geen uur na de mededeling van de directeur zaten de Duitsers al in de school. Het bleken zogenaamde doortrekkende troepen te zijn die vanuit zuid Nederland op weg waren naar noord Duitsland. Deze doortrekkende troepen hadden veel vernield en gestolen. Na het vertrek van deze legereenheden diende de school als "Kriegslazareth" De rode kruizen zijn mogelijk nog zichtbaar op het dak van de school.

Ook de Prinseschool werd bevorderd tot "Kriegslazareth" waardoor uit het laboratorium en de ververij allerlei porseleinen bakken verhuisde naar de Prinseschool.

Ten gevolge van verschillende bombardementen heeft het gebouw veel glasschade geleden. In december 1944 werd besloten om de leerlingen schriftelijk onderwijs te geven.

Het scheikundelokaal in de H.T.S. omstreeks 1926.

lessen scheikunde in de ververij (1945)

Na de bevrijding werden Duitse krijgsgevangenen in de school ondergebracht. De Canadese troepen wilde echter niemand in het schoolgebouw toelaten, kort daarna echter werd de bewaking van de school overgenomen door de Binnenlandse Strijdkrachten. Aangezien de terugtrekkende Duitse troepen hun gewonde soldaten naar Duitsland wilde vervoeren werden deze nog eerst overgebracht naar het klooster van de zusters Franciscanessen in Denekamp. Zowel glaswerk en chemicaliën van de H.T.S. uit Enschede werden in het klooster teruggevonden.

In de tweede helft van april waren er nog steeds Canadezen in de school aanwezig. Er waren soldaten ondergebracht er was een ziekenzaal, danszaal en bioscoop. Het opstarten van de school werd hierdoor bemoeilijkt en er werden leslokalen geopend in de Langestraat, drie leslokalen bij de firma S.J. Menko aan de Molenstraat. Ook bij de gebr. Van Heek werd een pakkamer en magazijn beschikbaar gesteld als leslokaal. De lessen in deze lokalen werden gestart op 7 mei 1945.

Na overleg met de Canadezen werd de school langzaam maar zeker weer overgedragen aan het bestuur van de school. In oktober 1946 was de school weer geheel in gebruik.

De Hogere Textiel School 1940

Bronnen:

- Gemeentelijk archief Enschede.
- Textiel Vademecum 1947.
- Wikipedia.
- Dagblad Tubantia.